

Arnold Bernadett
joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSz elméleti-történeti tagozatának tagja

Jogesetek és törvényi szabályozásuk a magyar terrorizmus történetéből

I. Bevezetés

A terrorizmus manapság felfoghatatlan méreteket öltve tartja rettegésben a világot. Azonban mint jelenség, csiráiban már az ókori civilizációkat is fenyegette. Legkorábbi megjelenési formái az egyének ellen elkövetett merényletek voltak (Ószövetség: Judit és Holofernesz története).¹⁵² Ezt követték az ókori római és görög történelem egyre elharapódzó kalózzjelenségei és a vezetők elleni merénylet- és puccskísérletek.

A „terror” szó modern jelentése a francia forradalom rémuralmát (jakobinusok, Robespierre) fémjelző „la terreur”-ből ered, mindazonáltal maga a jelenség sokkal régebbi eredetre vezethető vissza.

A modern értelemben vett terrorizmus Korinek László átfogó és kimerítő megfogalmazásában nem más, mint „eltérő eszmerendszerekből merítő, sajátos logikának engedelmesskedő, változatos formákat öltő módszeres erőszak alkalmazás, vagy ezzel való fenyegetés, melynek célja politikai törekvések elérése azáltal, hogy az áldozatban, a nézőközönségben, az államban, a társadalomban megalkuvó magatartás alakuljon ki. A meghirdetett cél általában politikai, ideológiai, vallási, etnikai tartalmú radikális változás kikényszerítése, a cél elérésére alkalmazott cselekménysor.” A napjainkban bevett fogalom szerint a terrorizmus elemei tehát a következők: erőszak, vagyis annak szándékos és módszeres használata. További fontos eleme a terrorcselekményeknek a félelemkeltés, amely nem más, mint az erőszak alkalmazásának célja, ezen túl a harmadik elengedhetetlen része a politikai

¹⁵² *Kancsal Kitti*: Terrorizmus egykor és ma – avagy a büntetőjog eszközei a terrorizmus elleni harcban <http://ujbtk.hu/dr-kancsal-kitti-terrorizmus-egykor-es-ma-avagy-a-buntetojog-eszkozei-a-terrorizmus-elleni-harcban/>
(2015. 06. 8.)

vagy ideológiai háttér, indíttatás megléte. A legtöbb felfogás egyetért abban, hogy a terroristák cselekményeik igazolásául valamilyen eszmét vagy gondolatrendszert, illetve valamilyen politikai célt neveznek meg. Ilyen eszmékre hivatkoznak a vallási vagy például egy nemzet felszabadítására és egyesítésére törekvő terroristák.¹⁵³

Kutatásaim során a magyar történelemben előforduló uralkodók, vezető tisztséget betöltő és kiemelt védelmet élvező személyek elleni merényleteket, valamint az állam törvényes rendjének megbontását célzó támadásokat vizsgálom. Bemutatom a II. András király felesége, Gertrudis elleni merényletet, a Károly Róbert és családja elleni támadást, a szarajevói merényletet, és végül a biatorbágyi robbantás körülményeit elemzem.

II. A terrorcselekmény tényállásának hazai szabályozása

A terrorizmus vagy az ahhoz hasonlóan értékelhető cselekmények a magyar történelem lapjait sem kerülték el. Fontos kiemelni, hogy a hazai büntetőjogi szabályozás viszonylag későn emelte törvényi tényállás szintjére a terrorcselekményt.

A Csemegi kódex néven ismert 1878. évi V. törvény még nem rögzítette tényállásként a terrorcselekményt, büntetni rendelte azonban az uralkodók elleni támadásokat és merényleteket. A kódex a felségsértés büntetével összefüggésben, külön szakaszt szentel a megnevezett bűncselekmény azon esetének, amikor az uralkodók és az ország alkotmányos rendje elleni támadás áll fenn:

„126. § A felségsértés büntetést követi el:

1. a ki a királyt meggyilkolja vagy szándékosan megöli, vagy ezen cselekmények valamelyikének véghezvitelét megkísérli;
2. a ki a király testi épségét megsérti, vagy őt az uralkodásra képtelenné teszi;
3. a ki a királyt az ellenség hatalmába adja, vagy az uralkodásnak gyakorlatában akadályozza, vagy személyes szabadságától erőszakkal vagy fenyegetéssel megfosztja;
4. a ki az előbbi két pontban meghatározott valamelyik cselekmény véghezvitelét megkísérli.

127. § A felségsértés büntetést képezi azon cselekmény is, mely közvetlenül arra van irányozva, hogy:

1. a trónöröklés törvényes rendje erőszakkal megváltoztassék;
2. a magyar állam alkotmánya, vagy a magyar államot képező országok közt fennálló államközösség, vagy a magyar állam és az osztrák-magyar monarchia másik állama közt fennálló kapcsolat erőszakkal megváltoztassék;
3. a magyar államnak, vagy az osztrák-magyar monarchia másik államának területe, vagy ezeknek valamelyik része erőszakkal idegen uralom alá jusson, vagy azon államtól, a melyhez tartozik, erőszakkal elszakíttassék.”

¹⁵³ Biztonságpolitikai Szemle:

http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=32

(2015. 06. 11.)

A felségsértés büntette halállal vagy életfogytig tartó, illetve minősítéstől függően, tizenöt év fegyházzal volt büntetendő.

Megállapítható, hogy a törvényben szabályozott elkövetési magatartások a király személyét, illetve az állam, valamint az alkotmány által teremtett törvényes rendet sértik. Büntetendő volt tehát a királygyilkosság és annak kísérlete, a király ellen irányuló testi sértés, a király ellenség kezére adása, uralkodásában korlátozása, és személyi szabadságának megsértése. Ezen túlmenően pedig a törvények szabta rend erőszakkal történő felborítása és az arra irányuló kísérletek.

Ezt követően az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvénycikk szabályozott a terrorcselekményhez hasonló tényállást. Itt az állam és a társadalmi rend erőszakos felforgatása, megsemmisítése, különösen egyetlen társadalmi osztály kizárólagos uralmának létesítése került szabályozásra, mind büntetési, mind vétségi alakzatban. Az ilyen mozgalmakban, szervezkedésekben való részvételen túl kiemelt büntetésben részesültek az ilyen mozgalmak vezetői, szervezői.¹⁵⁴ A tényállás rögzíti továbbá a feljelentési kötelezettség elmulasztásából és az államfelforgatásra irányuló izgatás büntetéből következő joghátrányokat is.

Ezen törvények esetében azonban meg kell állapítanunk, hogy ebben az időben hazánkban még nem nyert egységes és konkrét törvényi szintű megfogalmazást a terrorcselekmény.

A második világháborút követően a nemzetközi eseményekre is tekintettel, változott a helyzet. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény a légi jármű hatalomba kerítése büntett körében rögzítette a terrorcselekményhez hasonló magatartásokat. A külön tényállást azonban még a szocialista törvénykönyv sem alkotta meg a terrorcselekmény tekintetében. A nemzetközi szervezetek, főként az ENSZ tevékenységének köszönhetően nyert Magyarországon is szabályozást a tényállás a nemzetközi kötelezettségek teljesítéseként.

¹⁵⁴ „1. § Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet, büntetett követ el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. Aki ily mozgalomban vagy szervezkedésben tevékenyen részt vesz, úgy - szintén aki ily mozgalmat vagy szervezkedést előmozdít, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal büntetendő.” (1921. évi III. törvénycikk)

Az 1971. évi 28. tvr. a légi járművel fedélzetén elkövetett bűncselekményeket írja le. Ez hozta meg a Büntető Törvénykönyvben is fellelhető változtatást, amely a légi jármű jogellenes hatalomba kerítése tényállást létrehozta.

Az 1977. évi 22. tvr szintén nemzetközi befolyásra született és a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények büntetését rendelte el. Ezen jogszabály a diplomáciai képviselők kiemelt védelmével a terrorizmus lehetséges eszközcselekményeit rendelte büntetni. Ezek az emberrablás, személyi szabadság megsértése és az emberölés.

Ezt követően konkrét, törvényi szintű szabályozás formájában a terrorcselekmény csak az 1978. évi IV. törvényben került meghatározásra. A „kezdetleges és rugalmatlan”, nemzetközi viszonyokhoz és trendekhez kevésbé igazodó tényállást 2001-ben módosították.¹⁵⁵

Jelenlegi Büntető Törvénykönyvünk (2012. évi C. törvény) 314. §-a szabályozza a terrorcselekmény tényállását. A mostani, a modern értelemben vett terror fogalmához is tökéletesen alkalmazkodó tényállás hosszú utat megtéve, a nemzetközi kötelezettségek jogharmonizációs eredményeként került be a törvénybe. A tényállás a célzatot teszi első helyre, amely nem más, mint valamely állam, állami szerv, vagy nemzetközi szervezet arra kényszerítése, hogy valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön, másrészt célzat még a lakosság megfélemlítése és más állam alkotmányos, gazdasági vagy társadalmi rendjének megváltoztatása vagy megzavarása, illetve nemzetközi szervezet működésének megzavarása. Az elkövetési magatartás sajátos módon a tényállásban (4) bekezdésében megjelölt bűncselekmények megvalósítása által jelenik meg. Külön büntetendő a bűncselekmény kísérlete, valamint az előkészítő cselekmények is. Minősítő körülmény, ha a terrorcselekményt csoportban követik el. A törvény külön tényállásban büntetni rendeli a terrorcselekmény feljelentésének elmulasztását is.

III. Terrorcselekmények a magyar történelemben?

A hazai törvényi szabályozás történeti fejlődésének áttekintése után bemutatom az általam vizsgált magyar történelmi példákat abban a vonatkozásban, hogy mennyiben felelnek meg az egyes jogesetek a terrorcselekmény tényállásának, és milyen minőségben részesíthetők. A teljesség igénye nélkül, kronológiai sorrendben haladva elsőként Gertrudis királyné meggyilkolásának körülményeit veszem szemügyre.

¹⁵⁵ Lénárt Sándor: A terrorizmus büntetőjogi vonatkozásai. Miskolc, 2013.

Katona József jól ismert szépirodalmi műve, a Bánk bán is bemutatja II. András feleségének meggyilkolását, noha, ahogyan az a történelmi írásos emlékekből is megállapítható, kevésbé hitelesen. II. András 1202-ben vette feleségül IV. Berthold isztriai és krajnai örgróf leányát, Gertrúdot. A német udvartartással rendelkező királynőt a magyarok kételkedve fogadták és sok főúrt felháborított, hogy nagyobb birtokadományokat szolgáltatott és férjét támogatva, gyakran kivette részét az ország vezetéséből és a politikából is, amely ekkor nő léte ritkaságnak számított. Az országban telepedett le többek között testvére, Berthold kalocsai érsek, aki az egyházi rang mellé, a magyar nemesek kedélyeit felborzolva, világi rangot is kapott, még hozzá az erdélyi vajdaságot.

Több történész szerint éppen az effajta idegen-kedvelő politika, privilégiumok és birtokadományok sarkallták arra a nemeseket, hogy később, az 1222-ben kiadott Aranybulla idegenek pozícióba helyezését kizáró rendelkezést alkalmazzon.

1213. szeptember 28-án a pilisi erdőben a királyné előre kitervelt emberölés áldozatává vált. Miközben férje Halicsba indult szokásos évi hadjáratára, felesége átmenetileg átvette az ország irányítását. A feljegyzések szerint Péter ispán (a drámából ismert Petúr bán) és Bánk veje, Simon Gertrudist támadta meg, társaik az őt kísérő német papokat és lovagokat ölték meg. Az elkövetési hely körülményei máig tisztázatlanok, a pilisi erdőre csak a Pilisszentkereszten található végső nyughelyből következtethetünk. Az elkövető legnagyobb valószínűséggel Péter ispán, és a valóságban a dráma történetével ellentétben a hazatérő király igencsak súlyos büntetéssel sújtotta a gyilkosokat. Péter ispánt kivégeztette. „Ami miatt ez a megtorlás nem maradt meg a történelmi emlékezetben, az alighanem azzal magyarázható, hogy még II. András halála után, azaz évtizedekkel a királyné megölését követően is említenek forrásaink a gyilkossággal összefüggésbe hozott birtokelkobzásokat, ami azt a látszatot keltette, hogy András megtorlása nem volt kellőképpen erélyes.”¹⁵⁶

Ha az esetet jogi szempontból vizsgáljuk, felvetődik a kérdés, hogy a királyné halála az emberölés tényállásának, vagy az akkor még ugyancsak egyáltalán nem szabályozott terrorcselekménynek tudható-e be. Véleményem szerint a célzat meghatározása lehet segítségünkre. Ha ugyanis a feldühödött nemesek előre kitervelten, szervezeten, saját sérelmeik orvoslására és a további általuk észlelt igazságtalanság megszüntetésére követték el a büntettet, emberölésről beszélhetünk inkább. Hozzáteszem, hogy itt akkor, ha a modern

¹⁵⁶ <http://magyarnarancs.hu/tudomany/egesz-biztosan-nem-bank-ban-a-gyilkos-87813>

Interjú Zsoldos Andrással, az MTA levelező tagjával, az ELTE Történettudományi Intézetének osztályvezetőjével.

minősítést vennék figyelembe, az előre kiterveltség mellett az aljas indokból vagy célból történő elkövetést is megállapítható. A Csemegi-kódex által rögzített felségsértés büntetnének viszont teljes mértékben megfelel az fentebb tárgyalt eset. Amennyiben az emberöléssel céljuk az ország törvényes rendjének megbontása volt, a királyné - mint az államot képviselő személy-megölése, az állami szervezet elleni erőszakos támadás esetét valósítja meg, így akár terrorcselekmény megvalósításáról is beszélhetünk.

A következő, általam vizsgált történelmi jogeset a Károly Róbert és családja elleni támadást elkövető Zách Felicián büntette.

„...Felicián észrevétlenül belopózva odalépett a király asztala elé, és éles kardját kirántva hüvelyéből, veszett kutya módjára heves támadással könyörtelenül meg akarta ölni a királyt, a királynét és fiaikat. [...] A király jobb kezén [...] könnyű sebet ejtett, szentséges királyné jobb kezének négy ujját [...] azon nyomban levágta.” – tudhatjuk meg a Képes Krónikából.

A kiskirály harcokból jól ismert Csák Máté mellé szegődött Zách Felicián a Károly Róbert-féle ország-egyesítő harcok idején a király elleni oldalra állt. Károly Róbert 1315-ben megpróbálta maga mellé állítani a nemest, ám ő ezt megtagadta, aminek következtében elvesztette minden birtokát, amelyek főként Nógrád, Heves és Gömör vármegyékben voltak megtalálhatók. Később meggondolva magát, a király kegyeibe fogadta, uradalmakat kapott és elnyerte Septe várnagyi tisztségét. Később, az 1320-es évek végén, a sikeres országegyesítés következtében Károly Róbert hatalma megerősödött és megfontolt döntését követve megszabadult a vele szemben nem teljes bizalmat élvező főuraktól, akik belső viszálykeltésétől még tartott. Közéjük tartozott Zách Felicián is, akitől visszavette birtokait és adományait is. Többek között sokan ezt a kegyvesztett állapotot fogadják el a merénylet indítékának.

„A merénylő először Károly Róbert kezén ejtett könnyű sebet, majd Lokietek Erzsébet királynéra támadt, és levágta a gyermekeit védelmező asszony négy ujját. Az uralkodó szerencséjére a hercegek nevelői a család védelmére keltek, a tudósítások szerint azonban mindketten halálos fejsérülést szereztek a vadul hadakozó Feliciántól, akit végül Erzsébet al-étekfogója tett ártalmatlanná. A merénylőt a terembe nyomuló vitézek összevissza vagdoszták, Károly Róbert azonban nem elégedett meg Zách Felicián rettenetes halálával.”¹⁵⁷

Ahogy olvashatjuk, a súlyos büntetés nélkül, ám a király nem érte be a merénylő kivégzésével, elkezdett bosszút forralni. A király bíróságot emelt az erdélyi vajda, a

¹⁵⁷ Tarján M. Tamás: 1330. április 17. Zách Felicián merénylete Károly Róbert ellen http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1330_aprilis_17_zach_felician_merenylete_karoly_robert_ellen/ (2015. 06. 10.)

szlavón bán és többek közt a tárnokmester részvételével, amely 1330. május 15-én hozta meg ítéletét: az elkövető fiát és szolgálait lovak után kötötték, idősebbik lányát lefejezték, annak férjét fogságba küldték, gyermekeiket a rodoszi lovagok kezére adták. A közismert eset szerint másik lányát, a királyi udvarhölgyek közt szolgáló Klárát arcán és kezén megcsonkították, és így hurcolták végig az országon, elrettentésképpen az ilyen és hasonló király személyét érintő támadások megelőzéseképpen.

Az eset mögött többen összeesküvés-elméleteket látnak, vannak, akik a bosszút tartják indítéknak, amiért a király megfosztotta mindenétől a nemest. Mai jogi minősítés szerint beszélhetünk akár előre kitervelten, több ember életét veszélyeztetve, a bosszút tekintve aljas indokból vagy célból való emberölés kísérletéről. Egy esetleges terrorcselekmény vonatkozásában vizsgálva fellelhetők a terrorcselekmény tényállási elemei is: köztük, hogy az uralkodó, tehát „állami szerv” sérelmére követték el, de nem gondolom, hogy az elkövető célja az ország rendjének megváltoztatása és a hatalom erőszakos módon történő megszerzése volt. A Csemegi-kódex felségsértés büntetési tényállása azonban illeszkedik az esethez, mint a király meggyilkolásának kísérlete, ezen felül mint a király ellen elkövetett testi sértés, habár a megtorlás így sem maradt el, és nyilván az említett törvény még nem létezett az ebben a jogesetben szereplő elkövetés idején sem.

A következő, már sokkal inkább terrorcselekmény gyanúját magára öltő jogeset „szarajevói merénylet” néven vált ismertté a történelemben. Történelmi tanulmányainkban általában kevésbé szentelnek jelentőséget az első világháború kirobbanását közvetlenül megelőző ingatag szerb, horvát illetve bosnyák hatalmi és politikai helyzetnek. Horvátországban és Boszniában egyre gyakoribbá váltak a hatalom megszerzéséért folyó politikai csatározások, valamint a különböző merényletek.

„Horvátországban a Budapest által kijelölt, magyar politikai akaratot megvalósító bánok, Slavko Cuvaj, majd utóda, Skerlec Iván báró voltak sikertelen merényletek célpontjai, Boszniában pedig Oscar Potiorek elődjét, Marijan Varešanin tábornokot, megbízott kormányzót kísérelte megölni egy fiatal boszniai szerb nacionalista, a zágrábi jogászhallgató Bogdan Žerajić. A golyó azonban célt tévesztett, a merénylő pedig a pisztolytárban maradt utolsó tölténnyel a helyszínen öngyilkosságot követett el. A szerb sajtó egyes orgánumaiban Žerajić gyorsan az idegen uralom és zsarnokság ellen küzdő önfeláldozó mártírrá avanszált, személye inspirálta és egyben radikalizálta is a hasonszörű forrófejű

boszniai szerb nacionalista fiatalokat.”¹⁵⁸ Közéjük tartozott Gavrilo Princip is, akinek neve jól ismert a Ferenc Ferdinánd és felesége ellen elkövetett szarajevói merénylet történetéből. Két társával együtt (Trifko Grabez és Nedeljko Cabrinovic) Dragutin Dimitrievic,¹⁵⁹ a szerb hadsereg felderítő parancsnoka és egyben a Fekete Kéz szerb terrorszervezet vezetője küldte Szarajevóba a Potiorek tábornok által vezetett szarajevói és raguzai hadak hadgyakorlatára, amelynek apropóján a trónörökös előre tudhatóan ott vendégeskedett.

A Fekete Kéz terrorszervezet létezésének, céljának és hátterének felderítéséhez szükséges áttekinteni a kort jellemző hangulatot. Az Osztrák-Magyar Monarchia 1908-ban változtatott Bosznia-Hercegovina státuszán azzal, hogy okkupálásból (megszállás) annektálta, vagyis birodalmához csatolta a területet. Szerbia azonban e tartományi területekre igényt tartva nem fogadta el a Monarchia uralmát, és anarchikus összeesküvések formájában próbáltak akarataknak érvényt szerezni. 1911-ben „Egyesülés, vagy halál” - néven a mozgalom "terror-szervezetté" változott, és már idegen országokban is tervezett gyilkosságokat, elsősorban külföldi uralkodók, magasabb rangú főtisztek, kormányfők ellen. A merényletre készülő Fekete Kéz szervezet életében tevékenyen részt vevő fiatalok a látogatás előtt már hetekkel felvették a kapcsolatot az Ifjú Bosznia szervezet vezetőivel.

1914. június 28-án reggel a főhercegi hat automobilból álló konvoj harmadik kocsijában Ferenc Ferdinánd főherceg és felesége, Hohenberg Zsófia mellett Potiorek táborszernagy foglalt helyet. A merénylők közül elsőként Cabrinovic kísérelte meg a pár automobiljának felrobbantását, ám azonban ez balul sült el, mire ő előkészített ciánkapszuláját bevéve ugrott a folyóba, ám megúszta élve és a rendőrség elfogta. A nagy riadalom miatt a városvezetés további óvintézkedések közepette biztosította a herceg biztonságos útját, valamint útvonal-módosításra is készültek. A herceg a veszély valódi nagyságát, mit sem sejtve, teljes bizalommal folytatta útját a polgármesterig, ahol meghallgatta annak köszöntőjét, majd követelte, hogy vezessék a kórházba, hogy a támadás során megsebesült beosztottjai felől érdeklődjön. A nagy zavarodásban az utólagos biztonsági intézkedések sem érték el céljukat, amikor a konvoj eleje

¹⁵⁸ Szeghő Patrik: A Fekete Kéz titkos szerb katonai szervezet és az első világháború

<http://ujkor.hu/fekete-kez>

(2015. 06. 10.)

¹⁵⁹ A szerb vezérkar parancsnoka, aki fiatal tisztársaival 1903-ban létrehozott egy anarchista szervezetet, s 1903. június 11-én éjszaka Belgrádban kegyetlenül meggyilkolták Obrenovic I. Sándor szerb királyt, s feleségét, Draga Masint. Jellemző a szerb kegyetlenségre, hogy a királyt 19 pisztolylövéssel és ugyanannyi kardcsapással, a királynét pedig 36 pisztolylövéssel és több mint 40 kardcsapással ölték meg, s a gyilkosság után meztelen holttestüket az emeletről kidobták a "Konak" (királyi palota) kertjébe.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Dragutin_Dimitrijevi%C4%87

(2015. 06. 11.)

nem az új, hanem a megbeszélte irányban indult tovább, ám a főhercegi automobil egy másik sugárútra betérve éppen Gavriilo Princippel találta szemben magát. A nagy kavarodás miatt a sor mozdulni sem tudott tovább, és a merénylő a tömegből kijutva könnyű szerrel ejtett pisztolyából két lövéssel sebet a hercegi páron, akik szinte azonnal belehaltak a sérüléseikbe. Princip ezután öngyilkosságot kísérelt meg, ám a rendőrség előbb elfogta, majd a bíróság fiatal korára tekintettel – az osztrák jog szerint húsz éves kor alatt nem volt megengedett a halálbüntetés- húsz évig tartó szabadságvesztésre ítélte.

A tárgyaláson Princip kifejtette: „Jugoszláv nacionalista vagyok, céltom minden délszláv egyesítése, nekem mindegy, milyen államformában, de mindenesetre Ausztria uralma alól felszabadulva.” Nem sokkal később a börtönben meghalt tuberkulózisban.¹⁶⁰

A merénylet nem csupán a Monarchián belül borzolta fel a kedélyeket, hanem ez idő tájt a további nemzetközi diplomáciai konfliktusok kiindulópontjává vált. Sokan az első világháborút kirobbantó utolsó, közvetlen okként tartják számon.

Az eseményt jogi szempontból vizsgálva megállapítható, hogy az eddig felhozott történelmi példák közül kétséget kizáróan ez felel meg leginkább a terrorcselekmény tényállási jellemzőinek. Nem csak azért, mert a merényletet előre kitervelten, egy terrorszervezet berkein belül tervezték el és valósították meg, hanem, mert a trónörökös és felesége ellen irányult a támadás, vagyis tulajdonképpen az állam ellen, erőszakos módszerrel, valamint a terrorcselekményre tipikusan jellemző eszközökkel (gránát, bomba, pisztoly, ciánkapszula), és a szerb nacionalista szervezet nem titkolt célja a Monarchia hatalmának megtörése, illetve területszerzés volt, amely célzat elkönnyelhető egy állam vagy állami szerv törvényes és alkotmányos rendje elleni támadásnak. Ha a korábbi jogforrásokot tekintve akarjuk elemezni a bűncselekményt, akkor a Csemegi-kódex már idézett tényállása is alkalmazható: Ha Ferenc Ferdinándot trónörökös-ként még nem is tekintjük a szó szoros értelmében vett királynak, aki személye elleni támadás és meggyilkolása egyértelműen a 126. § rendelkezéseit meríti ki, alkalmazható a felségsértés kiterjesztéseként minősíthető 127. § 3. pontja. Habár, mint tudjuk, az osztrák, és nem a magyar jog szerint ítélték el a tettest. Csupán az emberölés tekintetében úgy vélem, felesleges további vizsgálatokat folytatni, mert ez a merénylet annál több volt.

Végül, de nem utolsó sorban bemutatom a magyar terrorizmus történetének kétség kívül legjelentősebb merényletét, a Matuska Szilveszter által elkövetett biatorbágyi merényletet.

¹⁶⁰ Hudy Árpád: Emlékezés egy világháborúra I. A Fekete Kéz In: Irodalmi Jelen.

Forrás: <http://www.irodalmijelen.hu/2014-jun-28-1549/hudy-arpad-emlekezés-egy-világháborúra-1-fekete-kez> (2015. 06. 11.)

Az 1931. szeptember 13-án éjjel 0 óra 20 perckor robbantással elkövetett merénylet Matuska Szilveszter nevéhez fűződik, aki azon az éjjel 22 ember halálát okozta. A robbantást követő órák eseményeiről tanúk százai számoltak be.¹⁶¹ A merénylet egy általa készített pokolgépet rögzített a viadukt oldalán, majd az arra áthaladó bécsi gyorsvonat érkezésekor azt felrobbantotta. Az akkori ország vezetése, Károlyi és kormánya a kommunistákat hibáztatták a bekövetkezett esemény miatt, statáriumot vezettek be, és igyekeztek azonnal felszámolni az illegális szélsőbaloldali pártot. A szerkezeten a nyomozás során a rendőrség egy levelet is talált, amiből arra engedtek következtetni, hogy a támadás egy jelentősebb és nagyobb, Kelet-Európai összeesküvés része lehet. Mások sok hasonlóságot véltek felfedezni a biatorbágyi és a korábban Bécsben és más németországi városokban elkövetett merényletek között, habár ez utóbbi esetekben inkább a nemzetiszocialista erők hajtottak végre támadást.

A merénylet, Matuska Szilveszter igencsak színes életpályát tudhatott maga mögött. Az első világháborúban önkéntes tisztként harcolt és egészen a főhadnagyi rangig vitte, később ingatlankereskedelemmel kereste vagyonát, majd a gazdasági világválság elérte Magyarországot is, Matuska üzletei tönkrementek és elszegényedett. Miután 1931 októberében Bécsben a hatóságok kézre kerítették, további vizsgálatoknak vetették alá, ahol az elmeműködés kóros állapotát állapították meg. Sokak szerint ez is csak a merénylet színjátéka volt.¹⁶² A bírósági tárgyalásokon bevallotta tettét, és az igazságszolgáltatás mind a magyar, mind pedig az osztrák jog szerint elítélte. Matuska felett öt bíróság mondott ítéletet, két osztrák és három magyar, ám személyesen csak három fórum előtt kellett megjelennie. Az osztrák Legfelsőbb Bíróság és a Kúria a semmisségi panasz folytán a periratok alapján hozta meg ítéletét.

„Az osztrák országos büntetőtörvényszék – már említettük: ez esküdtbíróságként ítélkezett – Matuskát 1932. június 17-én 6 évi börtönre ítélte, mert „...gonosz szándékkal elkövetett bűncselekményekkel az emberélet, egészség és testi épség, valamint nagymértékben idegen tulajdon veszélyeztetését idézte... elő... különösen veszélyes viszonyok között nyilvános erőszakosságot követett el...” (Osztrák büntetőtörvénykönyv 87., 88.§.) Az osztrák

¹⁶¹ Vargyai Gyula: A biatorbágyi merénylet, merénylet a merénylet ellen. Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest 2002. 35. o.

¹⁶² Tarján M. Tamás: 1931. szeptember 13. Matuska Szilveszter felrobbantja a biatorbágyi viaduktot http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1931_szeptember_13_matuska_szilveszter_felrobbantja_a_biatorbagy_i_viaduktot/ (2015. 06. 10.)

bíróság csupán a két ansbachi merényletet (láttuk: az első kísérlet volt csupán) értékelte, a németországi és a magyarországi cselekményeket nem, indoklásában azonban utalt ezekre.”¹⁶³ Matuska perének fellebbviteli tárgyalását 1932. október 11-re tűzték ki. Az osztrák legfelsőbb bíróság a védelem által benyújtott és részletesen indokolt semmisségi panaszt visszautasította, az ítéletet pedig helybenhagyta.

A pestvidéki törvényszék az 1875:5. tc.-be foglalt büntető törvénykönyv (Csemegi-kódex) 278. §.-ba ütköző 22 rendbeli gyilkosság és 14 rendbeli gyilkossági kísérlet büntette miatt (enyhítő körülményt is találva: büntetlen előéletét és degenerált alkatát) összbüntetésül halálra, mint főbüntetésre, ezen felül 10 évi hivatalvesztésre, mint mellékbüntetésre ítélte. Ezt követően a törvényszék Kegyelmi Tanácsá alakult át, és a koronaügyész javaslatára úgy döntött, hogy a merényletet nem tartja kegyelemre ajánlhatónak. Problémát vet fel azonban az az osztrák kitétel, miszerint Matuskát az osztrák hatóságok csak akkor adják át Magyarországnak, ha nem hajtanak végre halálbüntetést. A Kegyelmi Tanács ezt a feltételt nem tartotta mérlegelhetőnek, mert az osztrák feltétel inkább államigazgatási jellegű kikötés, mint sem bírói hatáskörbe tartozó kérdés.

A jogorvoslatot követően a budapesti ítéletábrla, mint másodfokú fórum 1935. június 25-én ült össze és a következő napon már ítéletet hirdetett. Növumként fogalmazódott meg, hogy a bécsi nyomozati jegyzőkönyvek pontatlanok, így az osztrák vizsgálóbíró tanúként való meghallgatása szükséges.

A budapesti királyi ítéletábrla ítélete azonban már érdekesebb volt, mint a másodfokú tárgyalás. A védelem összes indítványát elutasító jogerős döntés több tekintetben korrigálta a törvényszék ítéletét. A tábrla helybenhagyta a bűnösség megállapítását, a bűncselekmény minősítését, a főbüntetés kiszabására vonatkozó rendelkezést és csupán a mellékbüntetést illetően tett korrekciót. A védelem a budapesti tábrla ítéletét már nem fellebbezhette meg, csupán semmisségi panasszal fordulhatott a legmagasabb magyar bírói fórumhoz, a Kúriához, amely a ténykérdést nem, csupán a jogi kérdést vizsgálhatta felül, vagyis azt, hogy az első- és másodfokú bíróságok megfelelően alkalmazták-e a törvényeket.¹⁶⁴

Végül, az osztrák hat évi fegyházbüntetés letöltését követően- figyelembe véve a már említett osztrák kikötést- a magyar jog szerint életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték, amelyet

¹⁶³ Vargyai: i. m. 61. o.

¹⁶⁴ Vargyai: i. m. 62-71. o.

a Váci Országos Királyi Fegyintézetben kellett letöltenie. 1944-ben, miután a szovjet csapatok Vácra érkeztek, Matuska megszökött a börtönből és soha többé nem találtak rá.

A cselekmény jogi minősítését tekintve megfelel a terrorcselekmény törvényi tényállásának. A többi említett magyar jogesettől különbözően itt nem csupán valamely állam, állami szerv, vagy egy állam törvényes rendjének megbontása és megsemmisítése a cél, hanem itt a modern értelemben vett terrorizmus egy gyakori eleme is fellelhető, vagyis a civil áldozatok életét is követelő támadás. Ha a konkrét esetet mérlegelve vizsgáljuk meg az elkövetői célzatot, akkor viszont az is megállapítható, hogy Matuska alighanem mindennemű politikai indíttatástól mentesen hajtotta végre a bűncselekményt.

Az évszázad magyar terrorcselekményeként is említhető merénylet rengeteg kérdést hagyott megválaszolatlanul. Sokan összeesküvés-elméleteket gyártva Horthy Miklós személyéig vezették vissza a bűncselekmény szálait. Később, a hatvanas években lefolytatott, objektivitást nélkülöző vizsgálatok olyan megállapításokra is jutottak, hogy az akkori kormány kommunistaellenes akciója keretében a statáriális bíraskodás kiterjesztése érdekében maga szervezte meg a támadást.

A megvalósítás technikai részletei szintén sok kérdést hagynak maguk után, hiszen mind máig rejtély, hogy a kisiklott vonatra, miért nem árusítottak első osztályú jegyeket, és az is nehezen képzelhető el, hogy Matuska egymaga cipelte a helyszínre a két méter magas pokolgépet.

Záró gondolatok

Bár manapság relatív távolinak érezzük Magyarországtól a terrorizmus jelenségét, az mégis történelmünk valamennyi évszázadán keresztül végigkísért minket. Uralkodóinkon kívül civilek is nagyszámban estek áldozatul a legtöbbször államhatalmi célokért vívott önkényes csatározásoknak. Noha mai szemmel az egyes esetek büntetőjogi megítélése meglehetősen komplikált, azonban a korabeli jogrenddel összeegyeztetve már közelebb kerülhetünk a múltbéli ítéletek helyes értékeléséhez. Ezek alapján elmondható, hogy a terrorizmus mai terminológiai meghatározásához illeszkedő korábbi jogalkotási elvek alapján valamennyi fentebb bemutatott jogeset részben vagy egészben kimeríti a szóban forgó bűncselekmény tényállását. Ezek mind hozzájárulhatnak a hazai és nemzetközi büntetőjogi kutatások által felvázolt dilemmák megválaszolásához.